

U-jazdowski

15/11/2019—29/03/2020

wystawa

Karol

Radziszewski

Potęga sekretów

Karol Radziszewski

Potęga sekretów

Karol Radziszewski jest artystą interdyscyplinarnym; zajmuje się malarstwem, filmem, fotografią, tworzy instalacje. Jego zakładająca pracę z archiwami metodologia obejmuje wiele odniesień kulturowych, historycznych, religijnych, społecznych i tych związanych z płcią. Radziszewski wielokrotnie reinterpretował twórczość innych artystek i artystów, głównie wschodnioeuropejskiej neoawangardy, wydobywając queerowe wątki lub przyglądając się ich twórczości z queerowej i feministycznej perspektywy. Korzystając z narzędzi *appropriation art* podejmuje on próby przepisywania oficjalnej historii i tworzenia własnych narracji.

W najnowszej wystawie dla Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski artysta przygląda się sekretom, sile od stuleci mającej ogromny wpływ na historię. Tajemnice dramatyzują narracje, popychają opowieści do przodu, każą w oczekiwaniu spoglądać w przyszłość. Ich ujawnianie lub ukrywanie niesie ze sobą poważne konsekwencje: obalanie autorytetów i upadki imperiów, negocjowanie dotychczasowych stanowisk i budowanie wiedzy. Sprawczość przejawia się zmianami w sferach publicznych i prywatnych: od WikiLeaks, przez #MeToo, po nowe rozumienie miejsca człowieka w rodzinie, społeczeństwie i świecie.

Sekret jest również sposobem na przetrwanie – wie o tym prawie każda queerowa osoba. Doświadczenie wykluczenia – z rodziny, szkoły, pracy, ulicy – ze względu na seksualność jest obecne na wystawie Radziszewskiego w serii przywołującej jego rysunki z dzieciństwa, w wywiadach z aktywistkami i aktywistami, w obrazie opowiadającym o akcji „Hiacynt”. Artysta unika jednak lamentacyjnego tonu. Bawi się motywami z historii sztuki, snuje fantazje na temat pisuaru-pomnika, łączy Kaczora Donalda z „widmem” AIDS. Dla opowiadanej przez Radziszewskiego historii queerowych społeczności ważne są zarówno doświadczenia prywatne, jak i publiczne.

Dziecięce zabawy, wspomnienie konserwatywnego otoczenia czy seksualne fascynacje pojawiają się na wystawie na równych prawach ze zmianami politycznymi i społecznymi na świecie. Biografia artysty może być czytana jako jedno z wielu queerowych doświadczeń dorastania i życia w Europie Środkowej i Wschodniej.

W historii polskiej i powszechnej, geje, lesbijki, osoby trans i queerowe są wciąż reprezentowane w niewystarczającym stopniu. Nie oznacza to, że wcześniej nie istnieli, chociaż bardzo często obowiązuje właśnie taka wersja narracji. Wystawa Radziszewskiego daleka jest od przymusowych coming outów, obnażających skandali czy homo-śledztw. Osią tematyczną ekspozycji jest performatywny charakter queerowych archiwów, które przywracają pamięć o wypieranej przeszłości i demokratyzują historię. Artysta, niezależnie od stosowanych przez siebie narzędzi, formułuje nowe sposoby rozumienia historii, pamięci i legistacji. Fakty łączy z fantazjami, komponuje dokumenty ze skrawkami wspomnień. Myli tropy, by wskazać alternatywne ścieżki pamiętania. Ujawnia nie tylko indywidualne przeżycia, ale utrwała także losy wspólnot. Wykracza przy tym poza granice Polski.

Radziszewski do swojej indywidualnej wystawy zaprasza artystów, których twórczość jest dla niego ważna w kolektywnym budowaniu pamięci. Wolfgang Tillmans dopełnia opowieść o bohaterach Środkowej i Wschodniej Europy, którymi są nie tylko słynne historyczne postaci, ale również bezimienni uczestnicy: poszukiwacze seksualnych przygód, działacze, romantyczni kochankowie. Na wystawie *Potęga sekretów* prezentuje portrety rosyjskich aktywistów walczących o prawa mniejszości seksualnych. Libuše Jarcovjácová rozszerza queerowe archiwa o dokumentację legendarnego praskiego T-Clubu, w którym w latach 80. XX wieku spotykali się geje

i lesbijki. Pionierka sztuki feministycznej Natalia LL wraca do artystycznego dialogu z Radziszewskim (po wspólnej pracy nad filmem *America Is Not Ready For This*, 2012), by podjąć temat queerowej śmierci i zaświatów, wymykających się jednoznaczny religijnym definicjom. Prace kanadyjskiego kolektywu General Idea pozwalają na refleksję, czym jest żałoba w wykluczonych społecznościach i czy można z niej uczynić narzędzie aktywistycznej walki. I wreszcie Ryszard Kisiel, wieloletni przyjaciel, którego archiwa stanowią serce Queer Archives Institute, parainstytucji powołanej przez Radziszewskiego, by badać queerową przeszłość.

Opowieść o społecznościach wykluczonych musi być tworzona wspólnie, choć niekoniecznie trzeba ją przekazywać jednym głosem. Inaczej niż w przypadku historii normatywnych, trzeba w niej znaleźć miejsca dla afektu i intymności, niedopowiedzenia, przyjemności i ciała. Przez swą fragmentaryczność i niewidzialność dla oficjalnych kronikarzy, pracujący z historią queerowi artyści, w tym także Radziszewski, podejmują ryzyko zmagania z fantazją i błędami, które mogą wkraść się w opowieść – wyzwanie dla pamięci.

Sekret performatywności archiwów Karola Radziszewskiego nie tkwi jedynie w opowieści o przeszłości, ale przede wszystkim w queerowym potencjale przyszłości: w rewolucyjnym charakterze, zmianie i obietnicy wolności.

Sala I

Karol Radziszewski

1989

Od 2017

Obraz, akryl na płótnie

Murale

Karol Radziszewski jako bajkowa księżniczka, czasem porzucony Kopciuszek. W serii obrazów i murali zatytułowanej 1989 artysta powraca do własnych dziecięcych rysunków, którymi pokrywał kartki zeszytów. Większość zachowanych szkicowników pochodzi z przełomu 1989 i 1990 roku, gdy dziewięcioletni wówczas Karol był nie w pełni świadomym świadkiem procesów transformacyjnych w Polsce. Z jednej strony upadek socjalizmu, rodzący się kapitalizm, gwałtowny rozwój kultury konsumpcyjnej – z drugiej uprowadzone królewny, dobre wróżki i seksowne kusicielki.

Artysta patrzy na dawne prace z perspektywy doświadczeń i ukształtowanej w ich wyniku tożsamości. Przeskalowane i przeniesione z zeszytów na płótno oraz ściany rysunki zyskują nowe życie jako autonomiczne obrazy. W tym wykreowanym mikroświecie obwieszony biżuterią pies-syren spotyka się z postaciami o wyraźnie przerysowanej kobiecości, przywołującymi na myśl stylizacje drag queens. Czasem niespodziewanie pojawiają się też motywy religijne (artysta pochodzi z konserwatywnej katolickiej rodziny), które w dziecięcych rysunkach ujawniają swój kempowy potencjał. Kolejne strony zarysowanych zeszytów mają charakter surrealistycznych komiksów, innym razem amatorskiego żurnala mody damskiej. W niektórych przypadkach modelkami stają się lalki, którymi artysta bawił się sekretnie w dzieciństwie, często jednak autor portretował samego siebie (szukajcie okularów!) - chłopca marzącego o byciu księżniczką. Raczej nie znajdziemy tu piratów, kowbojów ani czołgów.

Karol Radziszewski

Barbie

1989/2019

2 wydruki cyfrowe

Zdjęcia z dzieciństwa, efekty jednej z wielu „sesji zdjęciowych” z udziałem lalek, artysta edytuje w profesjonalny sposób: skanuje, powiększa, oczyszcza i drukuje na archiwalnym papierze. Umieszczenie w galerii sztuki pieczołowicie opracowanego amatorskiego materiału nadaje widzialność niegdyś wstydliwym i piętnowanym wśród rówieśników dziecięcym zabawom lalkami, sekretom licznych chłopców w wielu domach. Dla Radziszewskiego granica między archiwami prywatnymi i wspólnymi wydaje się nie mieć znaczenia: dowolnie i z jednakową łatwością sięga po materiały w nich zawarte i wykorzystuje jako inspiracje do własnych prac.

Karol Radziszewski

O Snob

2019

2 obrazy, akryl na płótnie

Na dziecięcych muralach Radziszewski umieszcza obrazy, do których inspiracji dostarczyły mu okładki pierwszego brazylijskiego queerowego amatorskiego pisma, wydawanego w Rio de Janeiro w latach 60. XX w. „O Snob”, redagowany głównie przez transsoby, był nie tylko narzędziem komunikacji i wytwarzania więzi w społeczności, ale również platformą do wyrażania siebie. Ilustracje na frontach każdego zinu to nic innego jak wyobrażenia na temat własnego wyglądu uczestników konkursów piękności dla crossdreserów. Każda okładka przedstawia inną zwycięską miss.

Wyraźne zawłaszczenie estetyki amerykańskich żurnali, obrazów z pism dla pań, jest dla Radziszewskiego tożsame ze źródłem własnych dziecięcych fantazji i poszukiwaniem uniwersalnego kobiecego wzoru.

Karol Radziszewski

Wywiad z Laerte

2016

Video, 39 min

Kolekcja Queer Archives Institute

Wywiad, który Radziszewski przeprowadził z Laerte Coutinho, znaną brazylijską rysowniczką, jest jednym z wielu materiałów zgromadzonych w czasie kilkumiesięcznej rezydencji Video Brasil w São Paulo. Artysta włącza Brazylię (z innymi krajami południowoamerykańskimi) w badania i artystyczne opowieści o społecznościach queerowych w krajach światowych peryferii, szukając wspólnych wątków z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. Laerte, która po prawie 60 latach życia ujawniła się jako transkobieta, opowiada Radziszewskiemu o doświadczeniach coming outu w Brazylii oraz jego wpływie na relacje społeczne.

Sala II

Wolfgang Tillmans

Spółeczność LGBT w Sankt Petersburgu

2014

W 2014 roku Wolfgang Tillmans odbył podróż do Rosji, by spotkać się z członkami społeczności LGBT w Sankt Petersburgu. To inspirująca grupa młodych mężczyzn i kobiet, którzy ryzykują utratą pracy – i nie tylko tym – działając na rzecz zmiany. Tillmans sportretował dziesięcioro niezwykłych ludzi i przeprowadził z nimi wywiady na temat bieżącego nastawienia wobec osób LGBT w kraju. Chciał się dowiedzieć, dlaczego tak trudno być osobą otwarcie homoseksualną w Rosji.

Zgodnie z ruchem wskazówek zegara, od lewej:

Pokolenie 404, 2014

Wydruk chromogeniczny

Sztuczna fasada, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Dimitry i Iwan, Sankt Petersburg, 2014

Nieoprawiony druk pigmentowy

Rusłan, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Daniel, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Artiom, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Elena, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Olga, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Alfred, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Iwan, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Swietłana, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Straon z Pokolenia 404, 2014

Wydruk chromogeniczny

na zewnątrz The Blue Oyster Bar, b, 2014

Wydruk chromogeniczny

na zewnątrz The Blue Oyster Bar, a, 2014

Wydruk chromogeniczny

The Blue Oyster Bar, Sankt Petersburg, 2014

Wydruk chromogeniczny

Dzięki uprzejmości artysty i Galerie Buchholz Berlin/Cologne

Czy Taras Szewczenko był gejem?

2017

Instalacja

Taras Szewczenko (1814–1861) był ukraińskim poetą, pisarzem, malarzem, folklorystą i etnografem. Postacią publiczną i polityczną. Jego dziedzictwo literackie jest uważane za fundament współczesnej ukraińskiej literatury i języka.

Czy największy bohater narodowy był gejem?

Oczywiście nie, ponieważ termin „gej”, związany z ruchami emancypacyjnymi środowisk homoseksualnych na Zachodzie, pojawił się w krajach radzieckich nie wcześniej niż w latach 80. XX wieku. Choć znane są wątki z życia Szewczenki, które mogłyby świadczyć przynajmniej o jego biseksualizmie, Radziszewski woli skupić się na pracach ukraińskiego romantyka i w jego poezji oraz malarstwie szukać nowych kluczy interpretacyjnych, dotychczas lekceważonych przez krytyków. Artysta zaprasza do wspólnego czytania materiałów, bo montaż archiwaliów i współczesnych zdjęć Radziszewskiego nie odbywa się jedynie w geście artysty, ale również w spojrzeniu widza.

Czy widzimy podobieństwo między kazachskimi postaciami z Szewczenki a współczesnymi mieszkańcami Kijowa? Czy fantazje oblekają się w ciało?

Invisible (Belarusian Queer History)

2016

5 odbitek analogowych

Seria pięciu fotografii z odręcznymi podpisami w języku białoruskim, przywołującymi autentyczne historie, które artysta zasłyszał nagrywając w Mińsku wywiady podczas badań nad tamtejszą historią nienormatywną.

Prace czerpią formalnie (jednocześnie go queerując) z projektu *Invisible* białoruskiego fotografa Igora Sawczenki. Zdjęcia, celowo wykonane z niewystarczającą ekspozycją, są całkowicie czarne; nie możemy zobaczyć utrwalonych na nich postaci i zdarzeń.

W praktyce Radziszewskiego historie mówione odgrywają kluczową rolę, w większości państw postsowieckich są one przeważającym typem „dokumentów” świadczących o queerowej historii. Nie inaczej jest w Białorusi, gdzie homoseksualizm był uważany za przestępstwo do 1995 roku. Każdy materialny ślad – zdjęcie, list, opowiadanie – o nieheteroseksualnym charakterze był traktowany jako dowód popełnienia czynu kryminalnego. Radziszewski po raz kolejny idzie tropem niewidzialnych opowieści, zastanawiając się, jak wizualizować zagadki i tajemnice. Ostatecznie muszą być one animowane przez wyobraźnię widzów.

Teksty pod zdjęciami:

- 1) Jedyny portret jaki jej zrobiła na ostatnim spotkaniu; zapomniała o zdjęciu osłony obiektywu. Witebsk, późne lata 60.
- 2) Zdjęcie napisu wykonanego przez Kima Chadiejewa w toalecie biblioteki publicznej. Z jakiegoś powodu zdjęcie pozostało nienaświetlone. Mińsk, lata 70.
- 3) Zdjęcie zrobione przy zbyt małej ekspozycji przez milicjanta próbującego zdokumentować malarza odbywającego stosunek seksualny z innym mężczyzną na placu, gdzie spotyka się Aleja Lenina i ulica Lenina. Mińsk, lata 70.
- 4) Mocno zdenerwowany po przegranej partii szachów Jewgienij Ruban popełnił błąd i czas ekspozycji okazał się zbyt krótki. Grodno, początek lat 80.
- 5) Zdjęcie, które próbował zrobić, jadąc bardzo zatłoczonym trolejbusem nr 2 aleją Francyska Skaryny. Poczul jednak na pośladku dłoń tego mężczyzny, zakrył więc obiektyw, schował aparat do kieszeni i nacisnął spust. Mińsk, początek lat 90.

Karol Radziszewski

Wywiad z Ewą Hołuszką

(fragmenty)

2019

Wideo, 30 min

Kolekcja Queer Archives Institute

Ewa Hołuszką, urodzona w 1950 roku w Białymstoku, jest polską fizyczką, działaczką opozycyjną „Solidarności” i aktywistką na rzecz osób transpłciowych. W ponad czterogodzinnym wywiadzie (a raczej monologu) Ewa Hołuszką rekonstruuje własne życie, głównie w kontekście walki opozycyjnej i transformacji politycznej w Polsce. Z prowadzonej z niemal kronikarską dokładnością opowieści bohaterki wyłaniają się najważniejsze postaci i wydarzenia lat 80. i 90. w Polsce. Jest tu Wałęsa, ksiądz Popiełuszką, Mazowiecki, Kuroń, Olszewski, ale również aresztowanie Ewy i rok w warszawskim więzieniu na Rakowieckiej. Radziszewski rejestruje ważną lekcję współczesnej historii, w którą Hołuszką wplata praktyczne strategie przetrwania w czasach reżimu – jak się organizować, jak ukrywać i nie dać się złapać. Rady, których zasadność, jak mogłoby się wydawać, należy do przeszłości, zyskują dziś przerażającą aktualność.

Karol Radziszewski

Ewa „Harda” Hołuszką

2019

Akryl na płótnie

Ewa Hołuszką jest niewygodną dla konserwatywnych kręgów politycznych polską bohaterką. Próby wymazania jej z historii „Solidarności” wiążą się z tranżycją, którą Ewa przeszła w 2000 roku. Radziszewski uzupełnia polską ikonografię bohaterek i bohaterów, portretując ją w plakatowej formie.

Sala III

Queer Archives Institute jest organizacją non profit, powołaną i tworzoną przez Karola Radziszewskiego, której przeznaczeniem jest badanie, kolekcjonowanie, digitalizacja, prezentacja, analiza i artystyczna interpretacja queerowych archiwów, ze szczególnym uwzględnieniem Europy Środkowej i Wschodniej oraz innych tak zwanych „rejonów peryferyjnych”.

Instytut, założony w 2015 roku, jest długoterminowym projektem, zapraszającym do współpracy kuratorów, artystów, aktywistów i akademickich badaczy. Do opisanego swojej jednoosobowej archiwistycznej działalności Radziszewski używa terminu, który kojarzy się z oficjalnymi i skomplikowanymi strukturami lub choćby z zespołem ludzi. „Instytut” sugeruje, że wiedza, którą bada i wytwarza artysta, to tylko część niezmierzonych zasobów wartych odnalezienia i przestudiowania. QAI nie jest sformalizowaną organizacją, nie ma również swojej stałej siedziby, anektując miejsca, do których zostaje zaproszony. Może być pojedynczą projekcją filmową, wykładem, tymczasowym biurem czy kilkudziesięciogodzinny performans. Najczęściej jest to wzorowany na muzealnych wystawach pokaz zbiorów w gablotach. Jednak bez względu na poważną formę podania wiedzy, charakter archiwum artysty wciąż wymyka się jednoznacznym naukowym klasyfikacjom. Równoczesne operowanie prawdą i fikcją, fragmentaryczność i brak linearności, podnoszenie przedmiotów codziennych, a bywa że i wulgarnych, do rangi reliktu, przydaje zbiorowi charakteru nienormatywnego – queerowego, a nawet, jak chce badaczka Magda Szcześniak, przegiętego¹. Nie można pominąć, że to osobliwe archiwum, mimo oficjalnie brzmiącej nazwy, jest również napędzane emocjami zbieracza. QAI wyraża tęsknotę za wspólnymi queerowymi korzeniami, opartymi nie na jednej tożsamości płciowej czy seksualnej, ale na wykluczeniu przez normę. Archiwa to tęsknota za wspólnotą, w której żywa jest obietnica wolnej przyszłości, nie tylko w jej wymiarze politycznym, ale również zawierająca się w przyjemności, przyjaźni i trosce.

Jest to pierwsza tak pełna prezentacja zbiorów QAI w Polsce. Wcześniej gościły między innymi w: Videobrasil, São Paulo, Brazylia; Y Gallery of Contemporary Art, Mińsk, Białoruś; Fundación Gilberto Alzate Avendaño, Bogotá, Kolumbia; Centrala, Birmingham, Wielka Brytania; Museum of Contemporary Art, Zagrzeb, Chorwacja; Schwules Museum, Berlin, Niemcy.

1 Magda Szcześniak szeroko analizuje archiwa Karola Radziszewskiego jeszcze przed powołaniem przez artystę QAI. Magda Szcześniak, *Queerowanie historii, czyli dlaczego współcześni geje nie są niczymi dziećmi*, „Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja” nr 5 (137) 2012, s. 205-223.

Dwadzieścia dwa obrazy serii *Poczet* to portrety queerowych przedstawicieli świata sztuki, nauki i polityki polskiej. Monumentalna praca malarska jest próbą nowego nieheteronormatywnego spojrzenia na historię.

Od lewej:

Bolesław Śmiały (1042–1081)
Władysław III Warneńczyk (1424–1444)
Henryk Walezy (1551–1589)
Narcyza Żmichowska (1819–1876)
Maria Konopnicka (1842–1910)
Maria Dulębianka (1861–1919)
Maria Rodziewiczówna (1864–1944)
Maria Komornicka (Piotr Włast) (1876–1949)
Alice B. Toklas (1877–1967)
Karol Szymanowski (1882–1937)
Zofia Sadowska (1887–1960)
Wacław Niżyński (1989–1950)
Maria Dąbrowska (1889–1965)
Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980)
Józef Czapski (1896–1993)
Jan Lechoń (1899–1956)
Witold Gombrowicz (1904–1969)
Michał Waszyński (1904–1965)
Jerzy Andrzejewski (1909–1983)
Jerzy Waldorff (1910–1999)
Miron Białoszewski (1922–1983)
Maria Janion (1926–)

Libuše Jarcovjáková

T-Club (1983–1986)

4 wydruki pigmentowe

Na zdjęciach czeskiej fotografi widzimy imprezę karnawałową w T-Club w latach 80. Autorka bywała tam niemal codziennie, dokumentując życie nocne homoseksualistów z Pragi. Gejowskie i lesbijskie kluby w krajach postsowieckich, ukryte w piwnicach, za nieoznakowanymi drzwiami, promowane pocztą pantoflową, były – a być może są do dziś – najważniejszymi ośrodkami kształtowania się queerowych społeczności. Sama autorka fotografii tak mówi o legendarnym T-Clubie: „Stroboskopowe światła i mocno schłodzona wódka, środek nocy – nie ma się jak ruszyć, miejsce jest małe i zatłoczone, powietrze gęste od dymu. Przed światem didżejowi płacono pięćdziesiąt za każdy dodatkowy utwór. Konwulsyjny śmiech i autentyczne łzy. Wnikliwe rozmowy i powierzchowna kokieteria. Jednorazowe przygody i miłości na całe życie. Piękni młodzi mężczyźni i piękne młode kobiety. Zniewieściali „biseksi” i szacowni ojcowie rodzin na chwilowym urlopie od codziennej rzeczywistości. Piłkarki nożne, kelnerzy, taksówkarze i zapewne również tajniacy. Sprzedawcy z apteki, listonosz i konduktor kolejowy. Dziewczyny z „Jałty” tu kończyły noc pracy. Wszyscy czuli się tu u siebie – jak członkowie czegoś w rodzaju pseudo-rodziny, społeczności jednego z dwóch klubów gejowskich w Pradze”².

2 Libuše Jarcovjáková, *T-Club (1983–1986)* [na:] <http://www.jarcovjakova.com/albums/t-club-1983-1985/>

Hommage à W.S.

2019

Reenactment wystawy

Niewielki, czerwony pawilon ekspozycyjny mieści wystawę „Hommage à W.S.”. To hołd oddany Wojciechowi Skrodzkiemu (1935–2016), krytykowi sztuki i autorowi licznych opracowań dotyczących sztuki polskiej XX wieku, który pod sam koniec życia ujawnił swoją orientację seksualną, stając się aktywnym działaczem Stowarzyszenia Lambda Warszawa. Późnemu coming outowi Skrodzkiego towarzyszyło otwarte zainteresowanie się queerową sztuką i kulturą wizualną, jak również przewartościowanie własnego życia, czego dokonał w autobiograficznym maszynopisie, który przekazał do kolekcji Queer Archives Institute. To właśnie ten maszynopis, jak również zdeponowana w QAI fotografia Skrodzkiego z okresu dzieciństwa, stały się punktem wyjścia dla tej niewielkiej wystawy w wystawie.

„Hommage à W.S.” jest próbą rekonstrukcji i rodzajem reenactmentu przygotowanej przez Skrodzkiego w maju 1978 roku wystawy „Hommage Andrzejowi Matyni”, zorganizowanej w Galerii Krytyków przy Krakowskim Przedmieściu. Choć w archiwach instytucji oraz prywatnych nie zachowały się fotografie dokumentujące tę ekspozycję – nie wiemy więc, jakie prace były wówczas prezentowane – w broszurze towarzyszącej wystawie zawarte są nazwiska artystów, których prace pokazano, jak również innych twórców, stanowiących inspirację dla kuratorskich wyborów Skrodzkiego, m. in. Henryka Błachnio, Edwarda Narkiewicza i Krzysztofa Zarębskiego. Z wystawianych z całą pewnością ponad czterdzieści lat temu artefaktów udało się odnaleźć i ponownie pokazać prace dwóch artystek: Ewy Kuryluk i Natalii LL.

Ta zapomniana, nieistotna dla annałów historii wystawiennictwa i historii sztuki polskiej wystawa była w oczach jej twórcy sekretną, głęboko kodowaną ekspozycją o charakterze erotycznym i autobiograficznym zarazem. Jej odtworzenie po przeszło czterech dekadach jest nie tylko próbą queerowego odczytania potencjału prezentowanych na niej prac, jak widział je wówczas Skrodzki. Jej fragmentaryczność i kolażowość ukazują także niemożność stworzenia koherentnej wizji queerowej przeszłości historycznej, która z tego powodu rozgrywać musi się zawsze między prawdą a pragnieniem.

Wystawa przygotowana w ramach polsko-niemiecko-brytyjsko-hiszpańskiego projektu „W stronę lat 70. – w poszukiwaniu nienormatywnych kultur seksualnych sprzed epoki HIV/AIDS” (CRUSEV), finansowanego przez HERA Joint Research Programme (www.heranet.info).

Projekt współtworzony jest przez NCN, BMBF via DLR-PT, MINECO, AHRC oraz Komisję Europejską w ramach Horizon 2020.

Powidoki

2018

Film, 15 min

Sala IV

Powidoki to krótka opowieść o jednej kliszy z archiwum Ryszarda Kisiela.

Wywołany negatyw z końca lat 80. XX wieku jest zarówno punktem wyjścia dla osobistej historii Kisiela, jak i portretem trójmiejskiej sceny gejowskiej z czasów późnego PRL-u.

Ryszard Kisiel jest pionierem kultury gejowskiej w Polsce. W latach 80. założył czasopismo „Filo”, jeden z pierwszych gejowskich magazynów w Europie Środkowej i Wschodniej, w którym poruszał między innymi tematykę zagrożenia i przeciwdziałania AIDS.

Jest twórcą najbogatszego i najlepiej zachowanego homoerotycznego archiwum dokumentującego życie gejów w PRL – w przeważającej części są to materiały, które generował sam Kisiel: artystyczne sesje fotograficzne, książki, magazyny, ulotki. Zbiór jest obecnie sercem Queer Archives Institute.

General Idea

Great AIDS (Quinacridone Rose Deep)

1990/2019

Akryl na płótnie

Dzięki uprzejmości General Idea i Esther Schipper, Berlin.

Najnowsze prace General Idea (stworzone przez AA Bronsona w 2019 roku, już po śmierci Felixa Partza oraz Jorge Zontala) kontynuują zainteresowania kolektywu, który w latach 80. XX wieku jako jeden z pierwszych na świecie zajął się tematyką epidemii HIV/AIDS. Dokonane przez grupę wizualne zapożyczenie pop-artowego obrazu *LOVE* Roberta Indiana, należy do ikonicznych przykładów appropriation art i do jednych z najbardziej reprezentatywnych realizacji, odnoszących się do tematu queerowych śmierci i żałoby. Produkując plakaty, tapety, znaczki, rzeźby w przestrzeni miejskiej i billboardy z napisem AIDS, General Idea grali z tym, co społecznie uznaje się za niewidzialne. Epidemię, wielkie tabu lat 80. i 90., próbowano normalizować i oswajać, dając jej wizualną obecność.

Karol Radziszewski

AIDS (tapeta)

2012

Wydruk cyfrowy

Odwołując się do subwersywnej działalności General Idea z „ery AIDS” (1984-94), Karol Radziszewski inicjuje artystyczny dialog między twórczością kanadyjskiego kolektywu i działaniami Ryszarda Kisiela z lat 80., którego kolaż z naklejek z Kaczorem Donaldem i liter artysta przetwarza i multiplikuje na tapecie.

Domowe sesje organizowane przez Kisiela, wydawanie gejowskiego zina „Filo”, badanie i katalogowanie pikiet w Europie Wschodniej i Środkowej, Radziszewski zalicza do wczesnych i rzadkich aktywistycznych działań, będących bezpośrednią reakcją na akcję „Hiacynt”, wymierzoną w polskich homoseksualistów.

Karol Radziszewski

Grzybek

2019

Rzeźba stalowa

Grzybek to nieoficjalna nazwa jednego z kilku miejskich pisuarów w powojennej Warszawie, w których mężczyźni spotykali się w celach seksualnych. Do najbardziej popularnych należał ten na Placu Trzech Krzyży – obrośnięty legendami, był cichym bohaterem homoerotycznych zbliżeń i nalogów milicji. Dziś nie znajdziemy już śladu jego istnienia.

„A z nich wszystkich najważniejsza toaleta na Krzyżankach. Miejsce. Rzym i Mekka. Tam. No wiesz. Święty grzybek. Blaszanica. Samo serce wszystkiego. Centrala i komitet. Obco i po swojemu. Nigdzie, na granicy, na zapleczu, w nocy i w dzień. Tam, gdzie nie ma nic poza wszystkim. Tam byli u siebie i byli sobą. W tym pisuarze miejskim. Tam. No wiesz”³.

Z jedyne go dostępnego archiwalnego zdjęcia Karol Radziszewski rekonstruuje jego formę, odtwarzając charakterystyczny „ślimaczy” tunel, po czym pozwala go zgnieść, odnosząc się do jego losu w końcu lat 90. Wyjątkowy dla gejowskiej społeczności obiekt przestaje istnieć wraz ze zmianami wizualnymi przestrzeni miejskiej, pozostawiając puste miejsce po najsłynniejszej chyba polskiej pikiecie. Kolektywnie kompilowana z fragmentów, wrażeń i anegdot opowieść o Grzybku jest próbą tworzenia i podtrzymywania pamięci o homoseksualnych społecznościach.

W wspomnieniach budujących queerową historię, miejsca takie jak Grzybek, ukryte bary i ciemne parki najczęściej kojarzą się z szukaniem seksualnych uciech. Afekt nie zyskuje przychylności kronikarzy, nie pasuje bowiem do znormalizowanego obrazu miasta.

Radziszewski podejmuje temat współczesnych miejsc queerowych pamięci i wizualnych form ich celebracji. Czy mógłby być dzisiejszy queerowy pomnik upamiętniający warszawską społeczność? Czy jego charakter może mieć seksualne zabarwienie? Co godne jest tęsknoty za socmodernistycznym dziedzictwem? Czy może to być miejski pisuar?

Karol Radziszewski

Lech Wałęsa

Z serii 1989

2017

Akryl na płótnie

Karol Radziszewski

Gorbaczow

Z serii 1989

2019

Akryl na płótnie

Hiacynt

2019

Akryl na płótnie

Sala V

Akcja „Hiacynt” to masowe działania Milicji Obywatelskiej, przeprowadzone w latach 1985-1987, polegające na zbieraniu materiałów o polskich homoseksualistach. Wśród wielu przyczyn tej operacji podaje się między innymi przeciwdziałanie epidemii AIDS, walkę z prostytutką, ochronę przed kryminalistami, ale również chęć zebrania kompromitujących materiałów, które mogłyby umożliwić późniejszą współpracę agenturalną. Dziś coraz częściej badaczki i badacze wskazują na wielowymiarowy charakter akcji, która nie w każdym polskim mieście wiązała się z opresją wobec „podejrzanych”⁴.

Hiacynt Radziszewskiego to pierwsze w polskiej ikonografii wizualne przedstawienie tego historycznego wydarzenia. By o nim opowiedzieć, artysta znowu sięga do eksperymentów z tradycją malarstwa europejskiego – tym razem do dorobku czołowego przedstawiciela nowej ekspresji lat 80. XX wieku, A.R. Pencka. Queerując styl Neue Wilde, Radziszewski czerpie z jego brutalności i wyjątkowej siły wypowiedzi, zasilając płótno rysunkami z magazynu „Filo”. Skojarzenia z naskalnymi malowidłami kierują naszą wyobraźnię w stronę amatorskich, seksualnych rysunków z publicznych toalet. W pozornie rubasznym i rozrywkowym ujęciu artysta ukrywa pełen przemocy polityczny wątek – dyskryminacji na tle seksualnym.

4 Pisz o tym między innymi Ewa Majewska.

Ewa Majewska, *Public against our will? The caring gaze of Leviathan, “pink files” from 1980s Poland and the issue of privacy*, *Interalia Queer Studies Journal*, 2017.

Ryszard Kisiel

Chałupy 1982

2 wydruki cyfrowe

Sobieszewo 1969

Zdjęcia archiwalne

Sobieszewo 1971

Zdjęcia archiwalne

Wśród nieoficjalnych miejsc spotkań homoseksualistów w powojennej Polsce mało jest takich, które uruchamiałyby wyobraźnię tak jak nadbałtyckie plaże. Z dala od AIDS (a przecież tak blisko), opresyjnej polityki, wstydu i codziennego normatywnego performansu, bywalcy gejowskich plaż mogli oddawać się innej, jakże wyzwalającej choreografii. Amatorskie sesje, pełne wdzięku układy taneczne, „przeżynania się”, leniwa celebrowanie natury i wolności przenosi postaci ze zdjęć Kisielewskiego w miejsca poza czasem i przestrzenią – do queerowych utopii, zaświatów, białych plam. W melancholijnych fotografiach morze zlewa się z niebem, zamazując tożsamość bohaterów – mężczyźni mogą być syrenami, egzotycznymi tancerkami, poszukiwaczami seksualnych skarbów.

Twórczość Kisielewskiego, skrupulatnego archiwisty „czasu queeru” peerelowskiej rzeczywistości, można analizować przez pryzmat osiągnięć Jacka Smitha czy Nan Goldin, których strategie artystyczne pozwoliły na zagarnianie przestrzeni fizycznej i metaforycznej przez osoby wykluczone. W Sobieszewie, Stogach, a później w Lubiewie czy prywatnych mieszkaniach, miejscach-nigdzie, do których nie można trafić nie będąc wtajemniczonym, w ruinach, na parkingach, między przeszłością a przyszłością – queerowe geografie wychodzą daleko poza fizyczne miejsca, realizując się w enigmatycznych gestach i spojrzeniach, w intymności i beztroście bohaterów.

Aranżacja światła: Jacqueline Sobieszewski

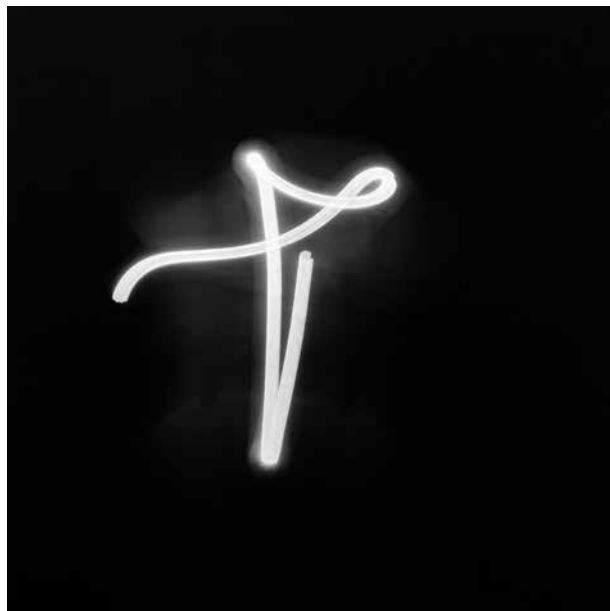
Dulce-Post Mortem

2019
3 neony

W listopadzie 1980 roku w Michałkowej artystka pisała: „Energie zasilają nasze działanie, naszą egzystencję. Nie wierzę w śmierć człowieka. Powiem więcej. Nie wierzę w śmierć jakiegokolwiek bytu. Życie może jedynie zmienić formę swojego przejawu. Może być ono dobre lub złe. Szczęśliwe lub nieszczęśliwe”⁵.

Tekst ten świetnie zapowiada najnowsze prace artystki z powstającego od 2016 r. cyklu *Dulce – Post Mortem*. Są to zdjęcia przedstawiające rozedrgany punkt światła – fotograficzny zapis performansu, w którym Natalia przedstawia wyobrażenie samej siebie jako nieskończonej i nieśmiertelnej cząstki. Człowiek nie umiera, jedynie przemienia się, transformuje, bo nigdy nie jest jednym i ostatecznym ciałem.

W nowej realizacji Natalia LL zamienia zdjęcia w neony, medium z którym była związana w czasie studiów na Wydziale Szkła i Ceramiki w PWSSP (obecnie ASP) we Wrocławiu.

5 Natalia LL, *Stany skupienia*, 1980 [w:] Klub Związków Twórczych. Interpretacje, Wrocław: Galeria PERMAFO, 1981.

s. 9

Zdjęcie zeszytu z rysunkami Karola Radziszewskiego z 1989 roku. Dzięki uprzejmości artysty.

s. 10

Skan z magazynu „O Snob” z 1965 roku. Dzięki uprzejmości QAI.

s. 11

Karol Radziszewski, *Wywiad z Laerte*, kadr wideo, 2016. Dzięki uprzejmości QAI.

s. 15

Wolfgang Tillmans, *Dimitry i Iwan, St. Petersburg*, 2014. Dzięki uprzejmości artysty i Galerie Buchholz Berlin/Cologne.

s. 16

Karol Radziszewski, fragment instalacji *QAI/UA*, Kijów, Ukraina, 2017. Dzięki uprzejmości artysty.

s. 18

Karol Radziszewski, *Ewa Hołuszko*, 2019. Dzięki uprzejmości artysty.

s. 19

Karol Radziszewski, *Ewa „Harda” Hołuszko*, 2019. Dzięki uprzejmości artysty i BWA Warszawa. Zdjęcie: Ernest Wińczyk.

s. 22-23

Karol Radziszewski, *Hiacynt*, 2019. Dzięki uprzejmości artysty i BWA Warszawa. Zdjęcie: Ernest Wińczyk.

s. 25

Karol Radziszewski, *Maria Dąbrowska* z serii *Poczet*, 2017. Dzięki uprzejmości artysty i Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie.

s. 27

Libuše Jarcovjáková, *T-Club (1983-1986)*. Dzięki uprzejmości artystki.

s. 29

Zdjęcie Wojciecha Skrodzkiego, 1944. Dzięki uprzejmości QAI.

s. 32

General Idea, *Great AIDS (Quinacridone Rose Deep)*, 1990/2019. Dzięki uprzejmości General Idea i Esther Schipper, Berlin. Zdjęcie: Andrea Rossetti.

s. 34

Archiwalne zdjęcie Grzybka na pl. Trzech Krzyży w Warszawie. Pink Press Sp. z o.o.

s. 35

Rysunkowy portret Gorbaczowa autorstwa Karola Radziszewskiego z 1989 roku. Dzięki uprzejmości artysty.

s. 39

Ryszard Kisiel, *Sobieszewo 1969*. Dzięki uprzejmości artysty i QAI.

s. 40

Natalia LL, *Dulce - Post Mortem*, 2016 (fotografia analogowa). Dzięki uprzejmości Archiwum Natalii LL (Fundacja ZW) w Toruniu.

{Konteksty języka}

Cykl otwartych spotkań i warsztatów przeciwko wykluczaniu, prowadzonych przez artystów, aktywistów i edukatorów.

więcej informacji na stronie internetowej

wstęp w cenie biletu na wystawę
zbiórka w holu głównym

{5 sposobów na performans.

Ciało jako archiwum}

Cykl interdyscyplinarnych warsztatów dla dorosłych.

wybrane wtorki, 18:00–20:00

wstęp w ramach biletu na wystawę

liczba miejsc ograniczona, zapisy
info@u-jazdowski.pl

+48 22 628 12 71 wew. 135

zbiórka w holu głównym

{Sztuka z perspektywy...}

cykl bezpłatnych oprowadzań

czwartki, 18:00

wstęp wolny

zbiórka w holu głównym

21/11

05/12

19/12

23/01

20/02

12/03

26/03

{Let's Talk about Art}

cykl oprowadzań
w języku angielskim

soboty, 15:00

wstęp w cenie biletu na wystawę

zbiórka w holu głównym

23/11

14/12

18/01

15/02

21/03

{Sztuka nie zna wieku}

cykl spotkań dla dorosłych

środy, 12:00

wstęp wolny

zbiórka w holu głównym

27/11

22/01

11/03

{Kreatywna szkoła}

warsztaty dla grup

zorganizowanych ze szkół
ponadpodstawowych

wstęp płatny

rezerwacja i informacje

edukacja@u-jazdowski.pl

U-jazdowski

15/11/2019—29/03/2020

Karol Radziszewski

Potęga sekretów

Ze specjalnym udziałem

General Idea, Libuše Jarcovjádovej, Ryszarda Kisiela,

Natalii LL i Wolfganga Tillmansa

Kurator

Michał Grzegorzek

Koordynatorka

Joanna Saran

Projekt graficzny

Agata Biskup

Artyści wystawy *Hommage à W.S.*

Henryk Błachnio, Wiktor Gajda, Ewa Kuryluk, Natalia LL,

Edward Narkiewicz, Wojtek Sperl, Krzysztof Zarębski

Współpraca przy *Hommage à W.S.*

Wojciech Szymański

Współpraca architektoniczna przy aranżacji Queer Archives Institute

Anna Sarnowska

Digitalizacja zbiorów Queer Archives Institute

Dominik Kuboń

Aranżacja światła do pracy Ryszarda Kisiela

Jacqueline Sobiszewski

Koordinacja wydawnicza

Sylwia Breckzo

Sabina Winkler-Sokołowska

Redakcja językowa

Paweł Drabarczyk

Promocja i komunikacja

Justyna Gill-Mackiewicz

Maria Nózka

Agnieszka Tiutiunik

Arletta Wojtala

Kolofon

Edukacja i upowszechnianie

Iga Fijałkowska
Anna Kierkosz
Aleksandra Rajska
Joanna Rentowska
Anna Szary
Julian Tomala

Specjalne podziękowania zechcą przyjąć

Krzysztof Arszennik, Mark Barker, Tomasz Basiuk,
Krzysztof Błachnio, Gabriel Bogossian, Ricardo
Carmona, Lucie Černá, Anu Czerwiński, Glyn
Davis, Kamil Gałęcki, Ewa Hołuszko, Krzysztof
Klisczyński, Marta Konarzewska, Kasia Korczak,
Grzegorz Kowalski, Mateusz Kozieradzki, Paweł
Kubara, Ewa Kuryluk, Dorota Kwinta, Ewa Majewska,
Joanna Manecka, Jan Moszumański-Kotwica, Albina
Narkiewicz, Natalia LL, Barbara i Paweł Radziszewscy,
Remigiusz Rzyński, Wojtek Sperl, Wojciech
Szymański, Sergey Shabohin, Paulina Tyro-Niezgoda,
Ola Wasilkowska, Krzysztof Zarębski, Joanna Zielińska

Podziękowania dla instytucji

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie,
Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku,
Esther Schipper, Berlin, Galerii Monopol, lokal_30,
BWA Warszawa

ISBN

978-83-65240-65-1

Centrum Sztuki Współczesnej

Zamek Ujazdowski

Jazdów 2, 00-467 Warszawa
www.u-jazdowski.pl

Na okładce

Karol Radziszewski, *AIDS* (tapeta)
2012

Treści prezentowane na wystawie przeznaczone są
wyłącznie dla widzów dorosłych.

Projekt finansowany
przez

Partnerzy medialni

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

TOKiE
Polskie
Radio
Informacje

cojestygrane24

ams

K
MAG
MARKET

AKTIVIST

VOGUE

